

L'agonia de la plaça de Catalunya

Una plaça intermitent.....	2
Una eterna construcció.....	3
Les escultures de la plaça.....	5
Conjunt escultòric en bronze.....	7
Conjunt escultòric en pedra.....	9
Sobrants i desterraments.....	9
Catalunya: fi de trajecte.....	10
Bibliografia.....	12
Eines digitals.....	13
Llicència.....	13

Una plaça intermitent

Al 1844, mentre encara hi havia les muralles que oprimien la ciutat i feia vint anys que el Passeig de Gràcia havia estat inaugurat, el *Diario de Barcelona* comentava que, al solar entre la muralla i el passeig es faria una plaça semicircular: «*La Rambla de Estudios se prolongará hasta encontrar una gran plaza que formará un semicírculo, y a su frente estará la puerta de comunicación con el paseo de Gracia.*¹»

Tot va quedar en res i el pla Cerdà aprovat pel govern espanyol al 1854 no contemplava cap plaça. Passant del pla urbanístic del govern central, l'Ajuntament de Barcelona convoca, al 1858, un concurs per urbanitzar la plaça que guanya l'arquitecte municipal Antoni Rovira i Trias. El projecte suposava una monumental plaça rectangular quatre vegades més gran que l'actual. Però al 1860 una reial ordre imposava de nou el pla Cerdà.

Víctor Balaguer, encarregat de posar noms als nous carrers derivats del pla Cerdà, comenta al 1865:

«*(...) una vasta extensión de terreno que el público ha dado a llamar plaza y que las gacetillas de los periódicos y el vulgo han bautizado con el nombre de plaza de Cataluña. En el plano aprobado por el ingeniero Cerdà no existe semejante plaza, pero una y otra vez, con insistencia y tenacidad, ha pedido la prensa periódica que se establezca una plaza en aquel sitio (...) Todo induce a creer que acabará este sitio por ser la plaza de Cataluña que se reclama, y en este caso será una grande, vasta y espaciosísima plaza.*²»

Com el pla Cerdà no contemplava cap plaça, alguns burgesos van començar a edificar-hi cases. La primera fou la Casa Gibert, que s'estigué, on avui hi ha les fonts de la plaça de Catalunya del 1861 al 1895. Sembla que en Gibert fou molt atrevit, ja que dins de muralla, tot quedava a prop i aquells terrenys, als barcelonins, els quedaven lluny.

Per il·lustrar aquest fet: Ignasi Girona, fill del burgès Manuel Girona, que va fer construir el segon edifici de la plaça al 1863, a l'actual número 14. La seva família vivia al carrer Ample i van lamentar tristament «que ja no el veurien mai més».

En realitat, ningú sabia què fer-ne d'aquells terrenys i es van proposar nombroses urbanitzacions de caire monumental. A la Biografia de la plaça de Catalunya d'en Permanyer, trobem que al 1878 Domènec Call i Franquesa proposa:

«*(...) quatre enormes torreons rematats amb escultures al·lusives a cada una de les províncies catalanes i al bell mig un gegantesc monument a la patrona de Santa Eulàlia, voltat d'escuts i de fruits i productes de cada una de les províncies, i tot fent escorta a un homenatge escultòric a les glòries catalanes. Per si era massa senzill i breu el missatge, volia que els fanals, les reixes, les baranes i els bancs fossin dissenyats amb tota mena de simbolismes patriòtics i heràldics³ (...)*».

1 *Diario de Barcelona*. 29 de juliol de 1844 (pg. 4)

2 BALAGUER, Víctor Balaguer.: *Las calles de Barcelona*. Tomo I. Editorial de Salvador Manero. Barcelona, 1865 (pg. 206)

En aquella ciutat que creixia, la plaça va acabar essent un encreuament i punt de trobada. S'hi instal·laven barraquetes i xarlatans i, segons Apel·les Mestres a l'obra de Permanyer, s'hi veien gegants i pigmeus, dones amb barba i vedells de dos caps. Ben aviat s'hi aixecaren luxosos envelats i, fins i tot, va allotjar el Circo Alegría.

El circ s'hi havia d'estar sis mesos i va acabar quedant-s'hi setze anys, del 1879 al 1895. De tots els artistes, el més popular fou el pallaso Antonet que, a més de ser molt graciós, era capaç de saltar per damunt de quatre soldats armats amb baioneta, sis elefants i dotze cavalls.

Una cosa més banal que produïa gran expectació era quan es donava de menjar als animals en directe: era tot un delit mirar com un elefant que es cruspia un miler de llonguets.

Una construcció curiosa fou la del jardiner municipal Salvador Oliva, que al 1880 va erigir una gran instal·lació amb un paisatge interior amb el seu bosquet i turonet, cascada, palmeres i, fins i tot, un llac i un pont rústic.

Una eterna construcció

El 14 de desembre de 1886, l'Ajuntament aprova el primer projecte que inclourà la plaça i l'any següent, tria el projecte de Pere Falqués per urbanitzar-la. L'obra era de tal envergadura que no va escapar de les sàtires de *L'Esquella de la Torratxa* que digué que era «tant grandió que no cabria dintre de la Plassa.⁴»

Es va pensar en projectar un hotel pels volts de la plaça per tal de recaptar fons per la urbanització del solar però, finalment, la idea es va arraconar. Tot i que una ordre reial del 6 de juny de 1889 aprovava la creació de la plaça de Catalunya, no va ser fins al 1898 que se'n precisà amb exactitud els límits i la seva disposició.

Per tal d'endreçar l'espai urbà no es van construir camins sinó que es deixà l'espai durant mesos als camins habituals de la ciutadania, que configuraren naturalment el traçat de la plaça, i no els arquitectes ni els jardiniers. S'hi van posar unes rengleres de palmeretes nanes que foren batejades com «els apis» i que no van agradar a ningú.

L'enginy de la ciutadania barcelonina no tenia límit i també, quan van posar les palmeres al passeig de Colom, no es van poder estar de rebatejar-lo com el passeig de les escombres.

La plaça, però, era poc hospitalària al no disposar de bancs o zones d'ombra. Segons Permanyer, una mofa que en feia Maragall i que reprendrà Josep Pla fou ironitzar al respecte de l'aridesa de la plaça. Deia Maragall que per creuar-la només faltava un servei de camells. A falta, doncs, de camells, hi havia òmnibus, tramvies, carruatges i els primers automòbils.

3 PERMANYER, LL.: Biografia de la Plaça de Catalunya. Edicions La Campana. Barcelona, 1995 (pg. 28)

4 La Esquella de la Torratxa, La. Núm 0414 (18 des. 1886). p.400

Al cap vespre, sota la llum dels fanals, destacaven a la plaça els seus cafès, cerveseries i teatres.

Primer s'obrirà el *Gran Café del Siglo XXI*, que era conegut com *La Gàbia* o *La pajarrera* i que se situava al bell mig de la plaça. El local, molt popular, acollia les tertúlies de polítics, científics i artistes entre els quals figuraven, per exemple, el doctor Robert, Ramon y Cajal i Domènech i Montaner.

Com a curiositat, la luxosa *Maison Dorée*, que donava el toc «chic-neo-rococó» parisí de moda a l'època. Inaugurada el 1903 al número 23 de la plaça, els burgesos i aristòcrates, amb cert punt d'esnobisme, hi celebraven el «*five o'clock tea*» a les set de la tarda.

En aquest luxós cafè-restaurant es va instal·lar la primera porta giratòria de la ciutat. Els barcelonins s'hi feien un embolic i no entenien la funcionalitat de l'invent. Tal era el desconcert que va acabar sorgint una llegenda urbana que deia que sota la porta giratòria s'hi havia instal·lat una màquina de moldre cafè al soterrani i que, el propietari, s'aprofitava del moviment del girar de la porta per moldre el cafè de franc.

Al 1915 Puig i Cadafalch fa un estudi de la plaça i resol la problemàtica del desnivell de cinc metres amb la solució estil Trafalgar Square. Tot i així, no se li encarrega oficialment el projecte fins al 1923. Al 1919 la revista *Vell i nou* clamava:

«Per l'amor de Déu! Arrangeu-nos d'una vegada la Plaça de Catalunya -de qualsevulla manera, de la manera més barata. Poc cal que rumieu durant anys i panys ni que pressuposteu quantitats fabuloses per endreçar aquell tros de ciutat, vosaltres, remenaires de cireres.⁵»

Al 1926 es posava la primera peça de la plaça, la font que dóna a Fontanella i representa el Naixement de Venus en una estructura arquitectònica de caire monumental com el gust de les dictadures de l'època requeria. El mur en pedra rere la Venus destaca per la rememoració de les fortificacions militars il·lustrades i les garlandes amb fruites i flors simbolitzen, amb l'aigua, la regeneració de la naturalesa.

El brollar de la font, que genera escuma, recorda al mite del Naixement de Venus. En la mitologia grega, curiosament un passatge ben escabros protagonitza el naixement de la deessa de la bellesa i l'amor. Urà, el cel, no parava de concebre la Terra, Gea. Un dels seus fills, Cronos -o Saturn, el Temps-, per tal de venjar la seva mare, va tallar els genitals del seu pare amb una falç i els llançà al mar. De l'escuma dels testicles, nasqué Afrodita, la Venus romana. Sota la dictadura de Primo de Rivera, Puig i Cadafalch és apartat del projecte i es nombra a Francesc de Paula Nebot, llavors tinent alcalde, com a director del projecte de la urbanització de la plaça de Catalunya.

5 Vell i nou: revista d'art. Any 5, núm. 095 (15 jul. 1919) p.271

Les escultures de la plaça

Nebot va seguir el traçat de Puig i Cadafalch exceptuant una columna i un llac amb brolladors que havia d'estar al bell mig. El nou director, va voler resoldre l'austeritat de la plaça amb l'embelliment escultòric i es va convocar un concurs limitat on es van presentar 90 obres, algunes de les quals segueixen a la plaça de Catalunya i d'altres, en altres punts de la ciutat.

Alguns ultraconservadors pretenien crear una comissió per a determinar la moralitat de les escultures que s'havien d'exposar a la plaça però la petició fou desestimada. Tot i així, l'Ajuntament va voler provar d'exposar una primera obra a la plaça per veure com reaccionava els barcelonins i va plantar a la plaça la segona versió en pedra de *Tarragona*, de Jaume Otero.

L'obra va causar tal enrenou que va haver de ser enretirada d'amagat i exiliada, per impúdica, als límits de la ciutat, on encara reposa. L'actual *Tarragona*, igual o més impúdica que les altres però en bronze, és la tercera versió d'Otero.

També la *Deessa* de Clarà, Medalla d'Honor a la VI Exposició Internacional d'Art de 1911, fou objecte de la crítica puritana. Inicialment fou titulada *Enigma*. I, com que la bellesa i la maldat són sempre als ulls d'aquell qui mira, també fou titllada d'impúdica i retirada de la via pública. Segons Lluís Permanyer a la seva *Biografia de la Plaça de Catalunya*, Carles Soldevila deia dels «carcas»: «No entenc ben bé aquests senyors, però els planyo. Ah, com els planyo! Unes sensibilitats tan finament morboses! En tenen prou que el guix adopti una certa turgència per esdevenir malalts i en perill de pecat.⁶»

Aprofitant el tragí i l'enrenou de la decoració i la lluminària de la plaça de Catalunya en motiu de l'Exposició Internacional del 29, la *Deessa* es va tornar al seu emplaçament d'amagatotis, a trenc d'alba, unes hores abans de l'obertura del certamen. I finalment, allí quedà.

El règim franquista també la va trobar impúdica i la va fer tapar. Temps després es va tornar a descobrir. Abandonada a la polseguera, diuen que en Clarà, emprenyat, un dia es va posar a netejar-la. Un guàrdia que passava per allí el va confondre amb un operari i, veient com netejava la *Deessa*, li digué que ja era hora que algú es decidís a netejar-la, tan bonica com era.

L'original està al vestíbul de l'Ajuntament des del 1982 i a la plaça trobem una còpia de Ricard Sala. La *Deessa*, però, no va entrar a concurs, va ser un encàrrec.

Des dels temps de l'Exposició Internacional daten, doncs, gairebé totes les escultures que decoren la plaça. Sis són conjunts en bronze amb pedestal de pedra: quatre van dedicats a les quatre províncies catalanes i els altres dos simbolitzen la Saviesa i el Treball. Es presenten també dotze relleus en bronze disseminats per les fornícules de la plaça. Entre

6 PERMANYER, LL.: *Biografia de la Plaça de Catalunya*. Edicions La Campana. Barcelona, 1995 (pg. 116)

els relleus, trobem els escuts de les capitals catalanes, realitzats per Antoni Agramunt Marsal.

Decorant la font, trobem vuit escultures en pedra i, amb la *Deessa* i els amoretts de la font que dona a Fontanella, que completen les obres guanyadores del concurs limitat que féu l'Ajuntament per embellir la plaça dins el marc de l'Exposició Internacional de 1929. El monument a Macià de Josep Maria Subirachs és molt posterior.

Les 29 escultures que decoren la plaça de Catalunya són les següents en el sentit de les agulles del rellotge o de muntanya a mar; i començant des de la intersecció del passeig de Gràcia amb la Ronda Sant Pere:

1. "Barcelona", de Frederic Marès. GBPP⁷
2. "Montserrat", d'Eusebi Arnau. RB⁸
3. "Figura femenina", de Josep Llimona. RB
4. "Hèrcules", d'Antoni Parera. RB
5. "Dona amb àngel", de Vicenç Navarro. RB
6. "Tarragona", de Jaume Otero. GBPP
7. "Font dels Sis *Putti*", de Jaume Otero i Miquel Paredes. B
8. "Lleida", de J.Borrell i Nicolau. GBPP
9. "Pomona⁹ o "Dona amb imatge de la Mare de Déu", d'Enric Monjo. RB
10. "L'esperit popular", de Jaume Otero. RB
11. "Pastor de l'àliga", de Pau Gargallo. RB
12. "Pomona" o "El Pla del Llobregat", d'Enric Monjo. RB
13. "Sabiduría", de Miquel Oslé. GBPP
14. "Deessa", de Josep Clarà. Còpia Ricard Sala. Marbre blanc.
15. "Catalunya a Francesc Macià" de Josep Maria Subirachs, en pedra. Bust de Josep Clarà, en bronze.
16. "Trabajo", de Lluçia Oslé. GBPP
17. "Emporion", de Frederic Marès. RB
18. "Montseny", de Jaume Duran. RB
19. "Dona", de J.Borrell i Nicolau. RB

7 GBPP: Grup en Bronze amb Peanya de Pedra

8 RB: Relleu en Bronze

9 Pomona, deessa romana dels fruits i, per extensió, dels jardins i horts. Pomona deriva de "pommus", que en llatí és fruita o fruit rodó. D'aquí el pom de la porta, la poma, el *pomelo*, la *pomme*, la *pomme de terre* i el *potodoro*.

20. "Pescador", de Josep Tenas. RB
21. "Girona", d'Antoni Parera. GBPP
22. "Maternitat", de Vicenç Navarro. P¹⁰
23. "Noia", de Josep Dunyac. P
24. "El Forjador", de Josep Llimona. P
25. "Dona amb nen i flabiol", de Josep Viladomat. P
26. "Figura femenina", d'Enric Casanovas. P
27. "Joventut", de Josep Clarà. P
28. "Pastor del flabiol", Pau Gargallo. P
29. "Navegació", d'Eusebi Arnau. P

Conjunt escultòric en bronze

Si bé es va demanar als artistes certs encàrrecs, van fer una mica el que van voler i d'aquí que hi hagi figures que no s'acaben de copsar massa bé.

Però res d'això passa a la *Barcelona* de Frederic Marès, on trobem l'al·legoria de la ciutat representada per Hermes, déu del comerç -i l'engany-, que amb la mà dreta sosté la roda dentada que simbolitza la indústria i amb l'esquerra, les brides del cavall, al·legoria del treball.

Dalt del cavall, una noia sostenint un vaixell en referència a la tradició marítima de la ciutat. Marès va ser un dels grans escultors del segle XX i a ell es deuen les restauracions de nombrosos monuments com el d'en Güell, en López, en Ramon Berenguer III o el Geni català.

Al costat de *Barcelona*, mirant al Tibidabo i decorant una de les fornícules de les pilatres, hi trobem *Montserrat*, obra d'Eusebi Arnau. L'home que sosté la imatge de la verge sembla que al·ludeix a fra Joan Garí, llegendari penitent de Montserrat. L'escut que s'hi exhibeix és el de Lleida.

Eusebi Arnau és un dels escultors més reputats del modernisme anecdòtic català juntament amb Llimona. Treballà en l'ornamentació escultòrica del Castell dels Tres Dragons, del Palau de la Música, de la Casa Amatller, de la Sagrada Família i del Palau de Justícia i, entre moltes altres obres, va executar les al·legories del fonògraf, l'electricitat, el telèfon i la fotografia que s'exhibeixen als balcons de la Casa Lleó i Morera i les altres escultures desaparegudes al posar la *boutique* que avui presideix la casa i que la ciutadania ha reivindicat llargament.

10 P: Pedra

Josep Llimona esculpeix per a la plaça "*Figura femenina*", que representa una noia aguantant-se la túnica que li llisca cos avall. L'acompanya l'escut de Barcelona. A una segona pilastra trobem "*Hèrcules*", d'Antoni Parera amb l'escut de Girona: tot indica a un homenatge a *L'Atlàntida* de Verdaguer. De l'altre cantó de la pilastra, decora la fornícula "*Dona amb àngel*", de Vicenç Navarro, que tenia certa predilecció pels àngels. L'acompanya l'escut de Tarragona.

Sobre dels *Sis Putti* trobem les al·legories de Tarragona i Lleida. Una *Tarragona*, en pedra, va ser desterrada a la zona universitària juntament amb la *Lleida* de Fuxà. Otero va concebre una altra *Tarragona* que va ser executada en bronze i presenta atributs marítics i fruits de la terra.

La Lleida en bronze fou executada per Joan Borrell i Nicolau, autor del *Verdaguer* del Passeig Sant Joan. Lleidatà de naixement, Borrell concep figures solemnes i s'especialitzarà en busts. L'al·legoria de la plaça no conté cap atribut que faci pensar en la província de Lleida i més aviat fa pensar en una maternitat en la que no es va posar massa sentiment.

La "*Pomona*" o "*Dona amb imatge de la Mare de Déu*" és obra d'Enric Monjo d'estil arcaïtzant. "*L'esperit popular*" és de Jaume Otero i presenta una figura femenina força voluptuosa amb una branca de llorer.

Una mica més enllà el "*Pastor de l'àliga*", de Pau Gargallo. A l'època, l'artista treballava en el cubisme i va executar obres de tall clàssic per satisfer l'encàrrec. També fou autor de *Els Genets* i *Els aurigues* originals de l'estadi.

De l'altre cantó del pastor, "*Pomona*" d'Enric Monjo, que mira vers el Llobregat. En un esbós que es conserva de l'escultura, Monjo la va titular "*El pla del Llobregat*", que li és més propi.

A cada cantó de la *Deessa* o *l'Enigma*, reposen la Saviesa i el Treball, obra dels germans Oslé, que també executen les al·legories en bronze de la font dels Tres Mars.

"*Sabiduría*" respona a l'Atenea grega, al·legoria de l'equilibri entre la raó i la força física. La deessa doma el cavall, símbol del treball, que amb una pota trepitja la serp, que en aquest cas, representa un gran mal, la ignorància. Atenea porta una victòria o *niké* en forma de figureta femenina alada.

"*Trabajo*" representa un home intentant dominar un cavall. A la mà porta un martell. A la iconografia clàssica el treball era representat per una muralla amb un ariet que obre pas a cops amb el lema "*Labor omnia vincit*".

Més endavant es va representar amb una figura masculina que realitza un gran esforç, com la doma del cavall. Per simbolitzar el treball també es representaven homes amb els seus atributs de treball, com *El forjador* de Llimona.

Una quarta fornícula conté "*Emporion*", de Marès, una dona amb un pit al descobert que sosté una gerra. De l'altre cantó, "*Montserrat*", de Jaume Duran. A l'última pilastra, "*Dona*", de Borrell i Nicolau, que fa pensar en una versió lliure d'una clàssica "venus púdica", que es tapa sortint del bany.

A l'altre cantó del temple, "*Pescador*", una al·legoria de la tradició marítima de Josep Tenas. L'últim grup escultòric en bronze amb peanya de pedra és "*Girona*", tradicionalment lligada a l'agricultura i a la ramaderia, a la que al·ludeix el bou. L'obra és d'Antoni Parera.

Conjunt escultòric en pedra

De la vessant que dona a muntanya, trobem vuit escultures en pedra. La primera, de Llobregat a Besòs, és *Maternitat*, de Vicenç Navarro; la segona, *Noia*, de Josep Dunyach tenia que ser posada en un altre emplaçament amb una altra del mateix artista titulada Deessa i que era molt més voluptuosa: representava una Venus mig nua amb una petxina a la mà.

Se suposa que per calmar els "moralistes" es va deixar la "*Noia*" i es va traslladar la "*Deessa*" al Parc de la Ciutadella. *El Forjador* fou una còpia en pedra del bronze de 1914. "*Dona amb nen i flabiol*" o "*Maternitat*" és obra de Josep Viladomat, que també va fer l'estàtua eqüestre de Franco pel pati del castell de Montjuïc.

L'escultura següent és "*Figura femenina*", d'Enric Casanovas, format amb Llimona i que desenvolupà un estil mediterrani arcaïtzant.

Curiosament la "*Joventut*" de Josep Clarà, esculpida en pedra sorrenca, un cop acabada va ser enviada a les Tulleries de París fins que al 1929 va ser col·locada a la plaça de Catalunya. Al 1993 es va substituir per una còpia en pedra artificial, com també passà amb el "*Pastor del flabiol*".

Per acabar, la "*Navegació*" d'Eusebi Arnau, una figura femenina que mira al Tibidabo i es presenta amb un timó de vaixell de vela llatina en honor a la navegació mediterrània. L'escultor va fer una altra obra sobrant per la plaça, *La marina*, que es traslladà al Palau Reial.

Sobrants i desterraments

Per embellir la plaça es van produir una pila d'escultures però no totes estaven destinades a decorar-la. Algunes de les obres sobrants van ser disseminades per la ciutat: dues van anar a parar a Miramar, Fertilitat de Clarà i la Veremadora d'en Gargallo; i dues més a la Ciutadella, una de Dunyach i l'altra de Navarro.

La ballarina d'Antoni Alsina tenia que decorar una de les fornícules de la plaça però era un dels nus que alterava més als puritans, així que fou traslladada a la font del Gat. Una altra obra del mateix artista, *Els Bous de l'Abundància*, tampoc va ser finalment posada a la plaça i, més tard, va anar a parar al parc de l'Espanya Industrial.

Algunes escultures, com la Tarragona i la Lleida originals, van retirades d'amagat de la plaça una nit de setembre de 1929, després de l'escàndol que havien provocat entre els «carcas». Van ser recol·locades fora del Palau Reial a l'any següent. Quatre decoren les portes del Palau; dues, la Tarragona i la Lleida, queden apartades de la resta pel trànsit rodat.

La *Tarragona* allà exposada és la segona versió d'Otero, que tampoc va plaure als activistes puritans i que a ser enretirada d'amagatotis. L'original deixava el pubis de l'al·legoria al descobert i presentava un amoret damunt un dofí als peus de Tarragona. Com a l'amoret se li veia la titoleta, es va decidir treure l'amoret i posar un dofí més gros. L'al·legoria, per d'impúdica, fou revestida: inicialment es presentava tota nua però, a la segona versió, Otero li va tapar les parts pudentes amb un drapet, com havien fet amb el Geni català.

Tot i mutilada, la segona versió de Tarragona va causar també enrenou i, tement actes de vandalisme purità, va ser desterrada ben lluny, als límits de la ciutat. L'acompanyà a l'exili un conjunt al·legòric de Manuel Fuxà, *Lleida*, que també fou desterrada al·legant que, finalment, s'havia decidit fer les estàtues en bronze.

Curiosament, la de Fuxà representa una bella al·legoria de l'agricultura, un homenatge al camp, però l'actual *Lleida* de la plaça de Catalunya no conté elements que la identifiquin amb l'agricultura i es presenta com una simple maternitat.

A diferència de Tarragona i Lleida, les altres quatre impúdiques que decoren les portes del Palau Reial, no són escultures grupals sinó formades per una sola dona. Mirant al Palau i d'esquerra a dreta, trobem en primer terme una obra d'Àngel Tarrach que representa la fertilitat en la figura d'una dona mediterrània: forta, serena i clàssica. Amb una mà sosté un pom de flors i amb l'altre, subjecta la tela caient que deixa a la vista el pubis mentre sembla avançar una cama.

En segon terme, trobem una escultura d'Enric Casanovas. L'obra representa una figura femenina coberta per una tela a nivell del pubis que sembla recollir entre pudorosa i sensual, amb un somriure enigmàtic. La tercera impúdica és obra de Josep Llimona i es presenta com una Venus clàssica de rostre serè amb el cabell recollit al clatell.

Amb el tors nu, subjecta la tela caient dibuixant un joc de malucs mentre els plecs cauen als peus de la figura. Lluny de la finesa que caracteritza els nus d'en Llimona, aquesta figura es presenta més corpulenta i menys idealitzada. El quart i últim dels desterraments és una bellíssima al·legoria titulada la *Marina*, obra d'Eusebi Arnau.

Catalunya: fi de trajecte

Arribant a la plaça de Catalunya per les Rambles o el carrer Pelai, trobem el monument «Catalunya a Francesc Macià», obra de Josep Maria Subirachs. En pedra de travertí l'escultor ens representa la història de Catalunya: dos blocs de mides diferents col·locats a trencajunt.

De front, trobem noms, dates i llocs relacionats amb la vida de Francesc Macià que es presenten informals, com un grafit. A dalt, la dedicatòria que dóna nom a l'obra. El bust en bronze de Macià que presideix l'estructura és una còpia ampliada d'un bust de Josep Clarà de principis de segle. Els tres graons simbolitzen els tres anys que Macià va presidir la Generalitat.

A la part posterior del monument trobem un escut de Catalunya en ferro i les paraules que Macià dirigí als parlamentaris el 14 de desembre del 1932: *“Així heu de voler Catalunya, com tantes vegades jo l'he promesa al poble: políticament lliure, socialment justa, econòmicament pròspera i espiritualment gloriosa”*.

La sensació d'obra inacabada no és fortuïta i suggereix que la Catalunya de Macià se segueix construint dia a dia. Subirachs enllaça la seva obra contemporània amb la sobrietat noucentista imperant a la plaça. El to èpic i sobri del monument serveix a l'artista per enaltir un dels personatges més carismàtics de la història de Catalunya.

El monument va ser emplaçat al teixit urbà al 1991, després d'una curiosa polèmica. Al 1977, el diari *Avui* va iniciar una recaptació popular per erigir un monument a Macià i es van aconseguir més de cinc milions de les antigues pessetes (uns 30.000 euros). Anys més tard, al 1983, la Generalitat va convocar un concurs públic que s'havia de resoldre per votació popular.

El dia assenyalat, els barcelonins assistien al Palau de la Virreina per veure els projectes i exercir aquell curiós dret a vot d'aquells primers anys d'allò que en diuen «transició democràtica». El projecte guanyador fou «*Flama*», dels madrilenys Joaquín Vaquero, Luis Bertal i Javier Casanueva.

«*Flama*» era un monument senzill amb certa filigrana lluminosa: d'un cantó, guardava les formes tradicionals en l'execució d'una sòbria cripta amb guàrdia de gala, però de l'altre, denotava el gust dels barcelonins per les piruetes lluminoses, ja que el monument contemplava quatre barres que es projectaven al cel amb raigs làser.

Jordi Pujol va posar la primera pedra del monument al 1983, però enlloc de posar-n'hi una segona, es va enretirar la primera i l'Ajuntament va mirar cap a un altre cantó. I no es va treure més el tema fins que, al 1991, fent cas omís de la votació popular que s'havia portat a terme anys abans, el consistori va encarregar a Subirachs l'homenatge a Macià que trobem avui a la plaça de Catalunya. Les crítiques no es van fer esperar.

Concebuda pels ciutadans com un emplaçament anàrquic ple de vida, amb teatres, circ i envoltada de cafès-restaurant, a partir de Primo de Rivera i durant la dictadura franquista, la plaça serà ocupada per entitats bancàries i grans magatzems edificats amb gran opulència. Al 1929, s'hi posarà un terra lliscós allà on abans, en un terreny terrós, jugaven els nens sota l'atenta mirada de les minyones. I, per acabar-ho d'amanir, es van posar els coloms, que tant perjudiquen els vianants i l'estatuària pública.

Així doncs, tot fent comptes, la primera notícia sobre l'erecció de la plaça és del *Diario de Barcelona* de 1844 i la seva finalització data del 1929. En total, l'agonia de la plaça de Catalunya va durar 85 anys.

Bibliografia

Diario de Barcelona. 29 de juliol de 1844

https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1057637

«La plassa de Catalunya». La Esquella de la Torratxa, La. Núm 0414 (18 des. 1886)

https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1204477

«La plaça de Catalunya». Vell i nou: revista d'art. Any 5, núm. 095 (15 jul. 1919)

https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1352773

Moretó Navarro, Isabel. «La irrupció de la ciutat moderna, 1854-1874». *Barcelona quaderns d'història*, [en línia], 2008, Núm. 14, p. 23-45,

<https://www.raco.cat/index.php/BCNQuadernsHistoria/article/view/128461> [Consulta: 13-02-2020].

Balaguer, Víctor. «Las calles de Barcelona». Tomo I. Editorial de Salvador Manero. Barcelona,

1865 https://archive.org/details/bub_gb_9WbFavyIMfgC/page/n8/mode/2up

Fabre, Jaume; Huertas, Josep M.; Bohigas, Pere. «Monuments de Barcelona». Editorial L'Avenç.

Barcelona, 1984 http://aladi.diba.cat/search~S171*cat?/Xmonuments+de+barcelona

Permanyer, Lluís. «Biografia de la Plaça de Catalunya». Edicions La Campana. Barcelona, 1995

http://aladi.diba.cat/search~S10*cat?/Xbiografia+la+catalunya

Eines digitals

Aquest llibret ha estat tècnicament possible gràcies al següent programari lliure:

- Sistema Operatiu: Debian
- Editor de textos: Libre Office Writer
- Creació o modificació d'imatges: GIMP, Inkscape

Gràcies a totes les persones que contribueixen a una societat més lliure a través de la creació, ús i difusió d'eines i continguts de cultura lliure.

Llicència

Llicència CC-BY-SA (Creative Commons Atribució i compartir igual)

<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.ca>

Aquesta obra vol donar suport a la cultura lliure. Pots copiar, compartir i modificar aquest document sempre i quan indiquis l'autora «*Gamifica't! Cultura en joc*» i comparteixis la modificació sota la mateixa llicència.

Descàrrega del document a: <https://www.gamifi.cat/bbo>

L'agonia de la plaça de Catalunya és un capítol del llibre «Barcelona: bellesa i oblit» i part del projecte «Bcn2a2» (Barcelona, Tu a Tu) <https://www.gamifi.cat/bcn2a2>

Febrer 2020